

Heino Nyyssönen (1999): *The Presence of the Past in Politics. '1956' after 1956 in Hungary*. Jyväskylä, Sophi, 305 s.

Heino Nyyssösen tuore väitöskirja *The Presence of the Past in Politics. '1956' after 1956 in Hungary* on merkittävä lisä siihen suosittuun kirjallisuudenlajiin, joka pohtii menneisyyden myyttien vaikutusta nykyisyyden politiikkaan. Kuten Nyyssösenkin tapauksessa, keskeinen syy tähän suosioon on ollut kommunististen järjestelmien kukistuminen itäisessä Euroopassa. Paradoksaalista kyllä, historian rooli politiikan nimittäjänä näytti nousevan uuteen kukoistukseen sen jälkeen, kun historia oli juuri ehditty julistaa kuolleeksi. Lajin muista pohjoismaisista edustajista mainittakoon Klas-Göran Karlssonin oivallinen *Historia som vapen* (1999) ja Seppo Hentilän yhtä tasokas *Jaettu Saksa* (1994). Myös esimerkiksi *Idäntutkimus*-lehden uusin numero (3–4/1999) on kokonaan omistettu tälle historian merkityksen teemalle.

Unkarin vuoden 1956 kansannousu oli ja on, kuten tunnettua, yksi itäisen Euroopan keskeisimmistä myyteistä. Se uhkasi vahvasti koko Neuvostoliiton satelliittimaailman järjestystä, enemmän kuin ehkä mikään muu tapahtuma myöhemmin. Arviolta 40 000 ihmistä sai surmansa. Näillä tapahtumilla ei siis ole voinut olla unohtamista, ne jäivät pysyväksi esimerkiksi tai vaihtoehtoisesti pelonlähteeksi useimpien ihmisten mieliin. Juuri unohtamisen mahdottomuus, ajatus historiallisesta jatkumosta, on Nyyssösen lähtökohta kun hän esittää keskeisen kysymyksensä: Kuinka historia, erityisesti vuoden 1956 muisto ja siitä tehdyt tulkinnat ovat vaikuttaneet Unkarin siirtymisessä valtiotaloudesta järjestelmästä markkinatalouteen ja demokratiaan? Teoksen tavoitteena on valottaa erityisesti Unkarissa, mutta myös laajemmin itäisessä Euroopassa tapahtuneita muutoksia viime vuosikymmenellä, selkeästi rajatusta perspektiivistä käsin.

Peruskysymyksen voisi toki muotoilla toisinkin. Nyyssönen lähtee liikkeelle siitä yksinkertaisesta ajatuksesta, että historialla on kolme perusmerkitystä: historia faktana, historia tulkintana ja historia tietoisuutena. Poliitiikan, erityisesti identiteettien politiikan, kannalta tärkein on viime mainittu. Vasta tietoisuuden muutos historian suhteen voi mahdollistaa todellisen mentaalisen ja mentaliteettien muutoksen nykyisyydessä. Nyyssönen siis itse asiassa kysyy, miten tuo tietoisuuden muutos tapahtui Unkarissa vuosina 1988–1994, minkälaisilla symbolisilla keinoilla, millaisella historian uudelleenkirjoittamisella. Kysymystä voi lähestyä monin tavoin, kuten ihmisten moraalisen hyvinvoinnin tai ideologisen vallan kannalta. Konkreettisesti: Kuinka nyt suhtaudutaan niihin, jotka olivat vuoden 1956 jälkeen rakentamassa järjestelmää, jonka sanotaan osoittautuneen vääräksi? Tai millaisia odotuksia – historian valossa – ihmisille on syntynyt Unkarin uuden aseman suhteen? Tai miten reformoitu kommunistipuo-

lue, nykyiset sosialistit, oikeuttavat olemassaolonsa puoluekentällä?

Nyüssösen pikkutarkka analyysi perustuu unkarilaisissa sanomalehdissä julkaistuihin teksteihin, joita hän on lkenut kunnioitettavan määrän sekä vuodelta 1956 että sen jälkeiseltä ajalta, erityisesti vuosilta 1988–1994. Lisäksi Nyüssösen käy läpi eri näkökantoja edustavien ammattihistorioitsijoiden kirjoituksia vuoden 1956 tapahtumista. Kyse on kilpailevista tulkinnoista ja niiden esittelemisestä ja pikemminkin narratiiveista kuin historiallisen ”totuuden” määrittelemisestä.

Työn rakenne kertoo paljon siitä, millä lailla Nyüssösen näkee historiallisen tietoisuuden syntyvän. Ensin hän luo –tuonaikaisten sanomalehtijuttujen perusteella – katsauksen vuoden 1956 tapahtumiin edeten päivä päivältä lokakuun 23. päivästä marraskuun neljanteen. Tämän jälkeen hän esittelee näistä tapahtumista esitettyjä tulkintoja puoluejohtaja János Kádárin kaudella (1956–1988) niin Unkarissa kuin lännessä ja käy läpi niitä keinoja, joilla ihmiset yritettiin saada unohtamaan nuo traagiset tapaukset ja niitä, joiden avulla ne pidettiin mielessä. Näitä keinoja voi kutsua muistin politiikaksi, menneisyyspolitiikaksi (Palonen) tai historiapolitiikaksi, jotka kaikki ovatkin Nyüssösen keskeisiä käsitteitä.

Seuraavaksi Nyüssönen kertaa poliittisen järjestelmän muutokseen johtaneet tärkeimmät tapahtumat vuodesta 1988 vuoteen 1994 ja esittelee, miten tulkinnat vuoden 1956 tapahtumista muuttuvat olennaisesti. Kyseessä on kaksoissidos: yhtäältä historian uudelleentulkinnat tulevat mahdolliseksi yhteiskunnan muutoksen myötä, mutta toisaalta ne myös osaltaan mahdollistavat tämän muutoksen. Toisin sanoen, Unkarin olemassaolo vuodesta 1956 eteenpäin perustui olennaisesti yrityksille oikeuttaa kansannousun kukistaminen, mutta kun tuo oikeellisuus vähitellen murtui, murtui myös reaaliosiallisen valtion olemassaolon oikeutus. Jo se, kuinka noita tapahtumia loka–marraskuun vaihteessa 1956 on kutsuttu, on ollut merkittävä poliittinen ase: Käsite *népfelkelés*, merkityksessä kansannousu, otettiin käyttöön vasta vuoden 1989 alussa. Siihen asti oli virallisesti käytetty termiä vastavallankumous (s.156). Kiinnostava anekdootti historiallisen jatkuvuuden perspektiivistä on myös se, että moni ensimmäisten demokraattisten vaalien (1990) jälkeen valituista kansanedustajista oli henkilökohtaisesti osallistunut kansannousuun ja että tästä osallistumisesta oli tullut vakuuttava meriitti. Viisi ”uutta” kansanedustajaa oli sitä paitsi kuulunut jo toisen maailmansodan jälkeiseen parlamenttiin (s. 179).

Työnsä kenties mielenkiintoisimmassa luvussa Nyüssönen esittelee keskusteluja, joita on käyty sellaisista

poliittisista symboleista ja tapahtumista, kuten kansalliset juhlapäivät, vaakunat, muistomerkit ja kadunnimet. Näihin keskusteluihin toivat oman lisävärinsä vuoden 1956 tapahtumat. Kuvaava on esimerkiksi tarina Imre Nagysta, kansannousun henkilösymbolista, joka lopulta teloitettiin. Kádárin jälkeinen uusi puoluejohtaja Károly Grósz ehdotti ensin alkuvuodesta 1988, että Nagy voitaisiin haudata uudelleen yksityisin juhlameinoin. Kysymyksestä tuli kuitenkin nopeasti mitä poliittisin, hautaamisesta mitä julkisin, ja samalla kommunistipuolueen johto joutui jyrkästi muuttamaan vanhaa näkemystään Nagysta (s. 200.) On huomattava, että vastaava poliittisen tilan aukeneminen tapahtui kaikissa entisissä kommunistimaissa niiden muutosprosessin yhteydessä: ihmiset huomasivat, että he saattoivat käydä mielenosoituksissa tai kantaa vanhaa valtiolioppua eikä rangaistusta seurannut; politiikka palasi politiikkaan.

Nyüssönen osoittaa vakuuttavasti, kuinka historiallinen myytti voi vaikuttaa eri tasoilla, eri tavoin ja pitkien aikojen kuluttua jonkun tietyn maan politiikassa. Hän tulee myös avanneeksi uusia keskusteluteemoja ja uusia kirjoituksia uusia teoksia varten. Esimerkiksi vahva historiallisen jatkuvuuden korostus johtaa kysymään, millaista epäjatkuvuutta Unkarin politiikassa on nykyisin nähtävissä. Miten vaikkapa nuoret unkarilaiset näkevät Nagyn roolin tänään? Muistavatko he häntä ylipäätään vai ovatko he kenties halunneet unohtaa koko menneisyyden viedessään maataan mahdollisimman nopeasti Euroopan unionin jäseneksi? Tai miten käy vanhan poisvaihdetun kadunnimen, muistaako sitä enää kukaan? Tai paljon yleisemmin: tulkitaanko koko kommunismin kausi epäjatkokumoksi unkarilaisen kansakunnan tuhatvuotisessa juoksussa.

Nyüssösen kiinnostava väitöskirja kärsii hetkittäin liiallisestakin pikkutarkkuudesta. Tärkeät teemat, käsitteet ja synteesit eivät aina nouse esille faktojen ja anekdoottien massasta; lukija hengästyy. Toisaalta teoksen oikoluennassa on ilmeisesti tullut kiire. Tässä voi kuitenkin olla kyse myös yleisemmästä ongelmas- ta: englanninkielisten väitöskirjojen toimittamiseen ja oikolukuun tulisi varata riittävät määrärahat. ”Riittävä” synonyymi on ”suuri”, mikäli halutaan, että lopputulos on *more or less perfect*. Oli miten oli, Nyüssösen vahva empiirinen ote ja hänen korkeatasoinen maan tuntemuksensa nostavat teoksen kevyesti yhtäältä käsitteellisten historia-analyysien ja toisaalta itäisen Euroopan muutosta löysällä mututuntumalla pohtivien tekstien yläpuolelle.

HENRI VOGT